

ЈАТА НЕПРИСТИГЛИХ ПРЕКОСВЕТСКИХ ПИСАМА

Небојша Лапчевић, *Филаџелист*, Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево 2022

Песник Небојша Лапчевић најновијом књигом *Филаџелист* доноси читаоцима на длану „свет у малом“. Ова збирка поетских текстова остаје на тлу добре поезије изнесећи на видело још шире разгрананавање поетскога дара (и вештина) овога већ познатог и награђиваног песника. Оно што Лапчевића издваја из савремене плејаде добрих песника, осим заокружене идеје, јесте и поетска синтакса која сличи драмском изразу. Тако имамо стихове у којима царују музичке стилске фигуре попут анафоре, епифоре и симпложе, што је случај и са ранијим збиркама, као што је књига *Берачи Јолена*. Ту је и употпуњеност поновљеним прилозима и узвицима при апострофирању, што је, такође, одлика театралног и драмског. Ово је потпуно разумљиво ако читалац зна да пред собом има аутора више либрета као и драма за одрасле и децу.

Филателист је лирски субјекат; он, ширећи свој унутарњи духовни простор ка споља, обилазећи многе земље и крајеве, пише писма у виду поетских записа. Сусрети са Светом разбијени у папирус-парчад о призму индивидуалитета, бивају опечаћена (про)путовања лирскога субјекта, макрокарта строшена у микроплазматичне гео-залогаје.

Епистоларним почетком и завршетком збирке, која је уједно и Колекција сакупљеног, употпуњује идејно опредељење књиге да уметност настаје при сусрету-уједињењу Онога који пише и Онога који чита. Пред Читаоца ставља „бело ишчекивање“, својеврсно *tabula rasa*, на коме заједничким снагама ниче поезија: Тајна је у рукама читаоца. Живот је колекција која траје, а није довршена, чине је и „цедуље, фотографије, књиге, маркице“, зато је и сама поезија неопходност која се потписује „црвеним жигом интима“. Кројачки материјали Стихокројитеља јесу „тачкице, симболи, речи, слогови“. Скоро све песме, осим наслова, носе и поднаслов, неку врсту жига, или „маније печата“ земљама којима су посвећене, а књига је још и у визуелном смислу обogaћена приказом поштанских маркица у боји, почев од Црног пенија, па надаље.

Лирска симбиоза метафизичких искорака у друге, туђе светове, резултира изградњом сопственог света и поимања културних и историјских одличја споменутих топоса. Тако се ређају слике Шпаније, Русије, Аргентине, Бразила, Лондона, Париза, Будимпеште, Беча, Италије, Пољске, Кине, Индије, Јерменије итд.

Има песама које носе извесну полисемичност слојева и планова: могу се посматрати кроз индивидуални план, али и кроз колективни:

Нешто касније ће се појавити кустос
који ће разјаснити наш музеј без зидова...
То ће бити друга песма
без нотног система и стихова.

(песма „Мачи Тавара је другачије записао”)

Уводна (пролошка) песма „Ad principium epistolae”, у погледу етапа у развоју драме, може заменити уводну етапу, саму најаву теме и идеје дела: „Срце речника отвара неотвориво / Сада је тајна у рукама твојим”. Са етапом заплета могле би се поклопити песме у којима је читаоцу јасан пут којим ће ићи; оне које долазе након уводне, а пре песама-писама у којима се про-водителј претвори у адресанта („Недовршена колекција”, „Папирно огледало”, „Брајево писмо”).

Песма „Мајсторско писмо” могла би у том смислу одговарати етапи перипеталности, лажног краја; бдење ради супротстављања уснулости, успаваности део је поетскога виталитета. Огледати сопство у огледалима од папира, уз сав бол који јесте поезија – затишје чини и станку пред расплет.

И као последња етапа у развоју драмског набоја прооцењаног и тактилношћу опојаног у овој књизи, дошла би песма „Fine epistolae”; као расплет, епилошки заокруг теме и идеје, њена коначност у паралели са упитаношћу замишљеног адресата о остварености живота. После лажне станке, краја који није прави, долази одгонетка: сам пут је циљ, а живот је исто тако – путовање и успињање, откривање и Откровење Тајне.

Све остале песме у књизи могле би се посматрати кроз етапу поетске кулминативности. Раме уз раме са читаоцем, лирски субјекат обилази свет, сачињавајући сопствену колекцију, која никад не престаје, јер „Колекционар је / Онај који држи / крст и звезду”. Дакле и сопствени терет, а знамо још и да је филателија један од најскупљих хобија, што значи да може „скупо коштати” колекционара у сваком смислу.

Песник у овој књизи заузима улогу својеврсног модерног дијака, који фрагментарно склапа ширу слику распарчаног и различитог света. Родственичке линије сакупљене су у облицима ћириличнога писма (песма „Пишем ти ћирилично”), шета нас кроз све четири стране света, упознаје са уличним свирачима који зарађују хлеб, љубавницима у плавом стаклу којима слути крај (песма „Жамор Монмартра”). Срећемо босоноге жене на местима где „једра раздањују море”, или „жита подлокавају” сан (песма „Сицилија”); Затим, преплет таласања сећања на валцере, драго биће, мушке актове (песма „Епистола светиничара”). Тамно небо се шири, таласи гутају градове и једра у жељи за смиреном љубављу, јер тако се једино побеђује: „међ рибља јата да се уселим / да научим тиху песму о љубави ” (песма „Коринћанима”). Ту су и напуштени перони, арене, алеје заслужних у сфери пролазног, под гневом богова

који прете светини; коњи уместо срца имају диск сунца (песма „Хронос гута стазе атлетичара“). Лирско Ја „онежено трептајем крила“, припаја се свету чула; једна лепота мушко-женских односа са обрисима путености одношаја дата је у изузетно блиставој, достојанственој слици: „сад сурово нага, а девички чиста“. Пева се и расте, до узлета, до блискости, до распеваности неког „још блиставијег универзума“ (песма „Балкон, хотел Темишвар“).

Писма се пишу, адресирају, иако никада не бивају послата; комплементарни контраст црвено-зелено у стиховима сугерише допуњавање, неразлучивост, амбиваленцију тежњи, полова, динамичко-статичких мотива.

Мотиви религиозног обмотани рефлексивним, библијски мотив љубави према ближњем са обрисима благе ироније у поступку често промиче кроз стихове: „птица био / птица остао / да не би врана црна православном брату био“ (песма „Гетеови страсни ветрови“). На више места наћи ће се ослоњеност на хеленску књижевност, као у песми „Итака, крунисање Одисејево“ где песник уткива античке мотиве: „носићу име свих песника / и носити Хомерове хексаметре“. Песник види лепоту Будућности у једноставности и освешћености, па и просвећености. Стихови проткани сећањем на љубав са интерполацијом интернационалног мотива Одисејева лутања (препознавање ложнице): „Обло, обло је дрво харфе ил' кревета / одакле су се цедиле наше сенке“ (песма „Даблинцима“). Мотив ватреног живљења, живе крви и бруја шкољки одзвањају у искричавим светлим покретима Амазонке која ускомеша линије на длану где отпочиње искушење (песма „Умрети у Рију“).

Социјални мотиви, у спрези са родољубивим, просијавају из стихова: „Земљу у којој сам живео / знам од буђења, / не од рођења“. Помало бунтовнички су учртани у колективни план и светско платно, али су једнако уткани у лични миље (Песма „На име твоје“).

Овде, у родној земљи, ушће Саве и Дунава је пупак света; Лирски субјекат води борбу са светом у коме смо живели, живимо, или ћемо живети; капиталистичко и потрошачко друштво, брзопотируће до истребљења окреће се око лажне осе, маскиране лиге народа. Повратак завићају или заборавау је једини излаз (песма „Герника“). Мотив бега из таквог света води у миграције и емиграције где избеглице одлазе тражећи хлеб и кров и снове. Преостаје једино исправно убеђење да ако желиш променити свет, најпре мораш мењати себе „јер обновити себе значи / обновити свет који јесмо“. Човек је свет у малом, свакодневна ретроспекција насушност је свачије садашњости. Дугујемо себи превођење са језика на језик, са знака на знак, али опрезно, како бисмо сачували бит, како се не бисмо „изгубили у преводу“. Кулминативна слика свевремене садашњице огледа се у стиховима:

Превејани матори чудаци
зарађују на пијаци:
коверте станиол, кованице,
коверте порцелан, новчанице,
мир с борделашицама нашим:
аплауз молим!

(песма „Албум једног филателисте”)

Питање смисла егзистенције како човека тако и песника, читава се међу стиховима: „играјмо док не задамо / сопственој сенци смртоносни убод” (песма „Танго”). Претпоследња песма у књизи, такође, осликава прилике суноврата Света и Човека где појмови пријатељ и непријатељ лако замене место и значење; Лирско Ја долази до спознаје света који га окружује, у томе је сав мајсторлук живљења – прогледати правим очима:

Наш свет се наивно игра:
папир–камен–маказе,
не стрепећи од лудила богова Олимпа,
од справе за мучење,
везани веригама које ће часним звати

(песма „Мајсторско писмо”)

Задатак откривања човека (и Човековог Откровења) дотакнут је стиховима: „срце сунца / у срцу ватре / тражимо / Ту је срце наше” (песма „Сањам небеске реке, а једна је река Ганг”).

Писма и кореспонденције јесу од важности, иако неотворена писма „нису отворени гробови” већ чекају неког другог филателисту који ће сопствени печат оставити јер „чекаоница сунца” где не опстају ни јединке ни колекције (песма „Албум једног филателисте”). Снежни призивук Русије и пушкиновске атмосфере затичемо у спомену писма Татјане Оњегину: „Одозго, наш Станодавац подсећа / на заостале кирије наше” (песма „Кто убил поета”). Ту су и Шекспир и хамлетовско *to be or not to be* у песми „Лондон театар”. Све споља оку видљиво, импулс је за дубље, унутарње; руб дана запечаћен сликом „нордијских дојки”, очекује се нестанак сунца који ће наступити скоро, а под кожом титра „хладнокрвна рика новембра” у дослуху са „вртложником срчаних удара” и убија оца лирскога субјекта (песма „Саградићу велики небески фјорд”).

Ближећи се крају збирке, загонетка све више бива распрострањена пред читаоца: „...ти си онај / који си могао бити” (песма „Поштанско сандуче”). Дакле, мора да постоји мноштво могућности и вероватноћа за поновљеним световима, пројекцијама, одабиром самих себе; овде је залазак у метафизичко. Ово су стихови који нагињу филозофском проматрању

сопства. Овоме сведоче и стихови: „Сећање на узајамност / узајамност је сећања”.

Свако писмо носи део душе онога који пише, али и онога који чита. Све што бива и што ће бити, само је филателија Творца „јер по ноктима се види шта је ко загребао за век свој”. У једном оваквом песничко (све)-обилу, писма не престају, колекције се скупљају, а мисли и речи су само „писмоноше што јатомице усходе”.

Поширок свеобухват има ова књига са јасно осмишљеном, али и изведеном идејом; није сајмиште поетика, вашариште покушаја, гласно-говорно бусање, као у неких, нити прилика да се покаже пука начитаност лишена дара, као у других. Стилски ризична, кристално пробраним језиком малана у еластичности слика и узвишености тона, једна је од (досад) најуспелијих песничких књига овога аутора.

Љиљана ПАВЛОВИЋ ЂИРИЋ

ПОВРАТАК У ДЕТИЊСТВО

Зоран Пеневски, Славимир Футро, *Речник бескрајној одрасћања. Сликоница за оне који поново желе да одрасћу*, Лагуна, Београд 2022

„Дете диктира, а човек пише.”
(Жилијен Грин)

Невелико по обиму, али тематски, жанровски и графички врло интригантно заједничко издање *Речник бескрајној одрасћања* (стр. 33) писца Зорана Пеневског (1967) и графичког дизајнера Славимира Футра (1969) носи необичан поднаслов *Сликоница за оне који поново желе да одрасћу*. У кратком уводу *Мали речник за велике или као кад црпци ирцима по води* Пеневски унеколико образлаже генезу и одлике овог необичног подухвата, одредивши се за тридесет три појма, односно одреднице поређане абецедним редоследом.

Наравно, њихово објашњавање није стручно или лексикографско већ је настало из сасвим других стваралачких побуда, које се односе, пре свега, на асоцијативност, алузије и реминисценције из дејче перспективе. Ауторове експликације одређених појмова (брига, девојчица, цин, књига, месец, опроштај, слобода, срећа, туга, успомена, време, живот и др.) састоје се обично од једне или две кратке реченице, које се заснивају првенствено на личним, етичким и, може се рећи, филозофичним доживљавањима света и живота насталим на релацији дете—човек. У прилог томе иде и уводна напомена, у којој Пеневски истиче: